

Rigsarkivet

Danmarks
hukommelse

Danmark, Europa og den økonomiske modernisering

Danmark, Europa og den økonomiske modernisering

Historien om Danmarks vej ind i Fællesmarkedet er historien om Danmark som et landbrugsland. Først i 1958 når industrieksporten op på samme niveau som landbrugseksporten. Det er derfor vigtigt for Danmark at have et frihandelsområde, hvor det kan afsætte dets landbrugsvarer.

Der er flere forskellige modeller for Danmarks tilknytning og/eller indtræden i EF i spil, og ikke alle passer dansk økonomi lige godt. Der er en nordisk løsning, en EF løsning, en model med en løs dansk associering med EF, og en svensk-britisk løsning med en alternativ toldunion – EFTA. Danmark har ikke stor indflydelse på, hvilken vej det går. Det ender med EFTA løsningen, som er et frihandelsområde for industrivarer, hvilket var den dårligste løsning for Danmark.

I denne kildesamling finder du kilderne:

Side 3: De nordiske og de europæiske markedsplaner, Udenrigsministeriet, den 2. maj 1959
Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140.

Side 5: Skrivelse fra Skak-Nielsen til Dahlgaard vedrørende De Seks, den 2. april 1959. Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140.

Side 10: Vilklårene for en eventuel associering med de seks af Skak-Nielsen, 1959.
Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140.

Rigsarkivet

De nordiske og de europæiske markedsplaner, Udenrigsministeriet, den 2. maj 1959

Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140

De nordiske og de europæiske markedsplaner.

1. Stillingen i de nordiske markedsplansforhandlinger.

Siden forhandlingerne om et frihandelsområde påbegyndtes for næsten 3 år siden, har der mellem Norge, Sverige og Danmark bestået enighed om, at det ikke var muligt at træffe endelig afgørelse i spørgsmålet om en nordisk toldunion, før der forelå en afklaring i forhandlingerne om de europæiske markedsplaner. Den politiske afgørelse om planernes iværksættelse har derfor gentagne gange måttet udsættes. Sidst skete dette på statsministtermødet i Oslo i januar måned, hvor det samtidig besluttedes at fremskynde de afsluttende forhandlinger om planens udformning - der bl.a. var nødvendiggjort af de norske ændringsforslag - med henblik på, at en endelig plan kunne foreligge færdigudarbejdet i løbet af foråret. Det er sandsynligt, at dette mål vil blive nået. I så fald er det muligt, at spørgsmålet om planens iværksættelse vil blive drøftet på et nyt statsministtermøde, eventuelt i juni måned. Det synes, som om man fra norsk side har været af den opfattelse, at der ikke foreløbig kunne forventes en afklaring i forhandlingerne om de europæiske markedsplaner, og at tidspunktet til en endelig stillingtagen derfor nu var inde. Den seneste udvikling i forhandlingerne om et ydre frihandelsområde, jfr. nedenfor under 3, har dog muligvis medført en ændring i den norske indstilling.

2. Stillingen i forhandlingerne om en europæisk markedsplan mellem OEEC-landene.

Bestræbelserne for efter frihandelsområdeforhandlingernes sammenbrud i november måned 1958 at få genoptaget drøftelserne om en

4086

multilateral løsning på de europæiske markedsproblemer er som bekendt hidtil ikke lykkedes. Bestræbelserne fortsættes dog stadig. De Seks' administrative organ, den europæiske kommission, afgav i marts måned en rapport om mulighederne for en genoptagelse af forhandlingerne om en europæisk associering. Rapporten var ret negativ i sit indhold, idet den for så vidt angik det afgørende spørgsmål, de europæiske toldproblemer, gik ind for, at man foreløbig skulle afvente resultaterne af de toldforhandlinger, som på amerikansk forslag skal føres i GATT i 1960 og 61, og først derefter optage forhandlinger om, hvilke yderligere toldnedsættelser, der eventuelt ville kunne komme på tale mellem de europæiske lande.

Kommissionens rapport blev drøftet på et møde i de Seks' ministerråd den 16. marts 1959 og blev der udsat for en stærk kritik fra alle medlemslande med undtagelse af Frankrig. Ministerrådet besluttede at nedsætte en fælleskomité bestående af repræsentanter for medlemslandene og medlemmer af kommissionen, der skulle udarbejde forslag, på grundlag af hvilke forhandlingerne om en europæisk økonomisk associering ville kunne genoptages. Man er fra dansk side bekendt med Benelux-landenes forslag i så henseende, der går ud på, at der i OEEC skal træffes beslutning om oprettelse af et "frit marked" mellem de 17 lande, og at man som første skridt i retning heraf skal beslutte sig for en 20% toldreduktion mellem OEEC-landene pr. 1. juli 1960, på hvilken dato den anden 10% toldnedsættelse mellem de Seks skal finde sted. Forhandlingerne om vilkårene for den yderligere toldafvikling skal herefter føres til ende inden udløbet af 1961, hvor der påny skal finde en toldnedsættelse sted mellem de Seks. Også på restriktionsområdet forudser Benelux-forslaget skridt taget, der i det væsentlige skulle eliminere forskelsbehandlingen.

På landbrugsområdet foreslås de Seks' landbrugsforslag af juli

1958 lagt til grund. Som bekendt blev dette forslag accepteret af Danmark som et forhandlingsgrundlag i det skandinaviske memorandum af oktober 1958 til Maudling-komiteén om landbrugets stilling inden for frihandelsområdet; heri præciseredes det dog, at de forpligtelser, som importlandene skulle påtage sig ifølge de Seks' landbrugsforslag, burde klargøres på en række punkter.

En første drøftelse af Benelux-forslaget - og andre forslag, som måtte være fremsat - har fundet sted i kommissionen og regeringernes fælleskomité på et møde den 30. april 1959. Efter hvad der foreligger oplyst, er Frankrigs indstilling til tanken om en genoptagelse af de multilaterale forhandlinger på indeværende tidspunkt imidlertid fortsat negativ.

Vanskelighederne ved inden for de Seks at opnå enighed om et positivt oplæg til fornyede drøftelser om en bred multilateral løsning på de europæiske markedsproblemer, har givet anledning til betydelig bekymring i vide kredse inden for fællesmarkedet, ikke mindst i Benelux. Spørgsmålet om et eventuelt fælles initiativ mellem Benelux-landene på den ene side og de skandinaviske lande på den anden side - de såkaldte Oslo-stater - er blevet berørt under en samtale mellem udenrigsministeren og den belgiske udenrigsminister i Bruxelles den 25. marts d.å. samt under derpå følgende samtaler mellem udenrigsministeren og den norske og den svenske handelsminister. Mulighederne for et sådant initiativ vil blive drøftet påny under den belgiske udenrigsministers forventede besøg i København den 19. maj.

3. Muligheden for nye forhandlinger.

Vedrørende muligheden for at gøre fremskridt henimod tilvejebringelsen af en bred europæisk løsning kan der begrebsmæssigt sondres mellem drøftelser om en endelig løsning og om en foreløbig løsning.

a) Forhandlingerne om den endelige løsning, frihandelsområdet, strandede på en fundamental fransk uvilje mod tanken. Uenighed mellem Frankrig og især England, men tillige Norge, Sverige og Schweiz, manifesterede sig særlig i spørgsmål vedrørende den ydre handels- og toldpolitiske frihed, graden af harmonisering af navnlig den sociale politik, samt institutionernes rolle. Det afgørende for at få forhandlingerne genoptaget er at få overvundet den franske modstand; da denne i vid udstrækning er af politisk art, er saglige koncessioner næppe en tilstrækkelig nøgle til en løsning, omend man ikke kan se bort fra, at en økonomisk betydningsfuld gestus på et af stridspunkterne fra engelsk side kan bidrage til en forbedring af det politiske klima og bringe en ny udvikling i gang. Sandsynligheden for en sådan gestus fra England er imidlertid ringe. Nogle af de Seks ønsker utvivlsomt, at England og flest mulige af de andre OEEC-lande anmoder om optagelse i CEE med den virkning, at dette underkastes den ønskelige omdannelse. Trods Economist's og de engelske Liberales bestræbelser herfor kan man formentlig se bort fra denne mulighed. Det er også tænkeligt, at en uforbindende forespørgsel til CEE fra nogle udenforstående lande om vilkårene for medlemskab kunne bringe gang i forhandlingerne; men også denne tanke er formentlig urealistisk. Da ej heller USA efter alt foreliggende har til hensigt at søge de forhandlende parter ført sammen igen, er det vanskeligt at se, hvorledes dette skulle ske, i det mindste inden for de nærmeste måneder.

b) For en foreløbig løsning, dækkende de kommende to-tre år, er udsigterne for tiden næppe meget lysere; men det er utvivlsomt om dette mindre vidtrækkende mål, bestræbelserne vil blive rettet fra de "udadvendte" CEE-landes side, jfr. Benelux-forslaget, der er omtalt

foran, og som iøvrigt frembyder ikke ringe lighed med tanker, der blev fremsat fra svensk side sidste sommer og efterår.

Forslaget hviler på den dobbelte betragtning, at det vigtigste for erhvervslivet og for det fortsatte samarbejde er at sikre en fredelig sameksistens i den umiddelbare fremtid, og at man samtidig herved forbedrer chancerne for senere at enes om en tilfredsstillende endelig løsning. Medens Danmark, Sverige, Østrig og formentlig Schweiz ikke afviser tanken om en midlertidig løsning efter sådanne linier, tager England og i nogen grad Norge mere køligt på tanken, bl.a. under påberåbelse af GATT-principperne. Blandt de Seks synes som nævnt Frankrig at være imod forslaget, medens det næppe ganske kan udelukkes, at kommissionen ville kunne acceptere det.

Danmarks interesse i den brede løsning tilsiger at fortsætte bestræbelserne for at virke formidlende og eventuelt tilvejebringe en fælles holdning mellem Skandinavien og Benelux bygget på disse grundprincipper.

4. Stillingen i forhandlingerne om et "lille" frihandelsområde mellem landene uden for fællesmarkedet.

Sideløbende med de ovenfor refererede forhandlinger har der mellem lande uden for de Seks - England, de tre skandinaviske lande, Schweiz, Østrig og Portugal - fundet uformelle embedsmandsdrøftelser sted om muligheden af oprettelsen af et frihandelsområde mellem de pågældende lande.

Baggrunden for disse drøftelser er en udbredt tvivl i en række af disse lande om, at der inden for en overskuelig fremtid er udsigt til at nå til enighed om en multilateral associering mellem de Seks og de Elleve, og at dette ikke mindst skyldes, at der ikke er noget afgørende incitament for de Seks til at indgå i et videre

europæisk samarbejde. Formålet med et sådant "lille" frihandelsområde skulle i første række være at styrke disse landes forhandlingsposition ved at bibringe de Seks et sådant incitament, derved at disses eksport i stigende grad blev udsat for forskelsbehandling i det "lille" frihandelsområde til gunst for dettes medlemmer. Her ved tilsigter man at forøge chancerne for at nå til enighed om en ordning. Selvom hovedformålet med frihandelsområdet således er på længere sigt at nå til enighed med de Seks om en europæisk løsning, må der dog søges sikkerhed for, at et "lille" frihandelsområde skulle kunne stå alene, såfremt det ikke lykkes at nå til enighed med de Seks om et multilateralt arrangement. Det "lille" frihandelsområde ville i så fald også give deltagerlandene mulighed for at opnå en vis kompensation for de eventuelle tab, de måtte lide på de Seks' marked.

På et møde i Stockholm den 17. marts d.å. mellem embedsmænd fra de syv lande tilbød man fra svensk side at udarbejde udkast til bestemmelser for et sådant frihandelsområde. Et sådant partielt udkast er senere modtaget og har den 29. april været genstand for drøftelse mellem danske embedsmænd og en svensk-norsk embedsmandsdelegation. Den svensk-norske embedsmandsdelegation har ligeledes drøftet skitsen med britiske embedsmænd i London og med østrigske i Wien. Den agter sig i de kommende dage til Bern og Lissabon samt endnu engang til London, hvorefter en sammenfattende rapport vil blive udarbejdet.

Stillingen til tankerne om et "lille" frihandelsområde kan på indeværende tidspunkt sammenfattes som følger. Fra svensk side er man særdeles positivt indstillet; at denne indstilling deles af vide udsnit af den svenske befolkning, synes at fremgå af den nylige rigsdagsdebat, hvor bl.a. Folkepartiets ordfører viste stor og positiv

interesse for tanken.

Fra norsk side har man ligeledes indtaget en positiv holdning. Det er oplyst, at spørgsmålet for nylig er blevet drøftet i den norske regering, som under forudsætning af, at man fra britisk side i sidste instans vil gå ind for en realisering af planen, også var positivt indstillet til denne.

Fra britisk side har man under de hidtidige embedsmandsdrøftelser understreget disses uforbindende karakter. Det synes dog, som om den britiske regerings indstilling over for planen er absolut positiv; den britiske industris tidligere interesse for planen synes dog afsvækket i den senere tid. Man har fra britisk side henstillet, at embedsmandsdrøftelserne fremskyndes med henblik på at muliggøre et møde på regeringsniveau i juni måned, på hvilket man ønsker, at en principbeslutning om planens realisering vil blive taget. Heri synes man enig fra svensk side.

Fra schweizisk og portugisisk side har den principielle indstilling været absolut positiv.

Derimod har den østrigske indstilling under de indledende drøftelser været skeptisk. Der er dog i den seneste tid sket en ændring heri, idet man under mødet i Wien med den svensk-norske delegation for nylig har erklæret sig interesseret i planen. Der skal imidlertid afholdes parlamentvalg i Østrig i maj måned, og den østrigske regering vil ikke kunne tage officiel stilling til sagen før efter valget.

Fra dansk side har man under de hidtidige drøftelser erklæret sig interesseret i at deltage i de videre uforpligtende drøftelser om planen, men har givet udtryk for alvorlige betænkeligheder ved denne. Man har her i første række henvist til, at det kunne befrygtes, at planens iværksættelse ville forringe mulighederne for at få gen-

optaget forhandlingerne med de Seks om en multilateral ordning, idet de hidtidige drøftelser om frihandelsområdet har vist, at en skærpet holdning over for de Seks har ført til en styrkelse af de indadvendte kræfter i fællesmarkedet og af det indre sammenhold mellem disse lande. Så længe der består en rimelig chance for at få genoptaget forhandlingerne med de Seks, bør man derfor efter dansk opfattelse afholde sig fra ethvert skridt, der kan bevirke en forringelse af forhandlingsmulighederne. For så vidt angår sagens handelspolitiske aspekter har man henvist til, at 70% af Danmarks eksport til det "lille" frihandelsområde består af landbrugsvarer, og at en afvikling af told og kvantitative restriktioner for importen fra dette område (hvoraf over halvdelen består af forarbejdede industrivarer) derfor må forudsætte betydelige indrømmelser for den danske landbrugs-eksport. Endvidere har man påpeget, at Danmarks deltagelse i et "lille" frihandelsområde vil kunne få konsekvenser for Danmarks samhandel med de Seks. Fører dannelsen af det "lille" frihandelsområde til, at fællesmarkedslande griber til modforholdsregler, er det muligt, at der i første række vil blive grebet ind over for den danske eksport af landbrugsvarer, eller at den fremadskridende etablering af de seks landes indbyrdes præference, der på landbrugsområdet relativt let kan gennemføres takket være det regulerede marked, efter nogle års forløb vil udsætte dansk landbrugseksport for betydelig skade. Det kan ikke forventes, at de øvrige deltagere i et sådant frihandelsområde vil være i stand til at "kautionere" for denne eksport, og Danmark vil derfor formentlig løbe en vis risiko ved en deltagelse i en sådan markedsdannelse.

På grundlag af den svenske skitse til regler for et sådant frihandelsområde samt det på mødet den 29. april oplyste om de enkelte landes stilling til denne skitse, kan følgende anføres om pla-

nens sandsynlige indhold.

Der foreslås i den svenske skitse en overgangsperiode på 5 år, som dog for "vanskelige" varer kan udstrækkes til 10 år. Det er foreslået, at landene skal have adgang til at lade denne længere overgangsperiode få anvendelse for en bestemt procentdel (f.eks. 15%) af landets toldpligtige import fra de øvrige deltagerlande. Efter det svenske forslag skal en første toldnedsættelse på 20% finde sted pr. 1. juli 1960 - altså samtidig med, at den anden toldnedsættelse på 10% finder sted mellem de Seks - og den næste toldnedsættelse på 20% finde sted ved udgangen af 1961 samtidig med, at den tredje toldnedsættelse på 10% finder sted mellem de Seks. Yderligere toldnedsættelser hver på 20% skal dernæst finde sted ved udløbet af hvert af de følgende tre år. Toldafviklingen skal ske ud fra de ved udgangen af 1959 gældende satser.

Fra britisk side har man under drøftelserne med den svensk-norske delegation gjort sig til talsmand for, at tolden som hovedregel burde afvikles straks ved planens iværksættelse. For vanskelige varer kunne der, på samme måde som inden for den nordiske plan, indrømmes overgangsordninger. Fra norsk side har man derimod støttet det svenske forslag om en overgangsperiode på 5-10 år. Fra østrigsk og fra dansk side er man gået ind for regler svarende til Rom-traktatens, dels ud fra ønsket om at give industrierne en rimelig periode til at tilpasse sig den forøgede konkurrence, dels for at lette tilvejebringelsen af en senere aftale med de Seks. Ikke mindst fra dansk side har man lagt vægt på ønskeligheden af, at reglerne for et "lille" frihandelsområde i videst muligt omfang udformes parallelt med Rom-unionens regler, bl.a. for herved at understrege landenes ønsker om snarest muligt at nå til en aftale med de Seks og lette de to organisationers tilsigtede sammenslutning til sin tid.

For så vidt angår afviklingen af de kvantitative restriktioner foreslås det fra svensk side, at alle kvoter skal udvides årligt med 20%, men at disse restriktioner skal være afviklede i løbet af højst 5 år. Fra såvel britisk som dansk side er det heroverfor blevet gjort gældende, at afviklingsperioden for kvantitative restriktioner skal svare til den for tolden fastlagte, således at der også bliver adgang til for vanskelige varer at lade afviklingen af de kvantitative restriktioner udstrækkes over 10 år. Det synes iøvrigt ikke usandsynligt, at der vil kunne tilvejebringes enighed om regler, hvorved landene får adgang til at undlade at diskriminere mod udenforstående lande under afviklingen af de kvantitative restriktioner, således at en ellers nødvendig opdeling af globalkvoter vil kunne undgås.

Med hensyn til oprindelsesregler, konkurrenceregler, undtagelsesregler etc. er det tanken i vidt omfang at basere sig på de resultater, man nåede til under drøftelserne i Maudling-komiteén om frihandelsområdet.

Den svenske skitse indeholder intet forslag vedrørende landbruget. Man har endnu ikke grundlag for at dømme om, hvilke indrømmelser England vil være rede til at fremkomme med. Fra britisk side er det over for den svensk-norske delegation gjort gældende, at England vanskeligt inden for et "lille" frihandelsområde skulle kunne påtage sig generelle forpligtelser vedrørende den britiske landbrugspolitik, idet dette ville præjudicere Englands stilling under senere forhandlinger med de Seks om en bred europæisk ordning. Hvorvidt dette standpunkt er definitivt, vides ikke. Det vil være naturligt, at man fra dansk side søger at opnå indrømmelser såvel vedrørende den britiske subsidiepolitik som på toldområdet, eventuelt i form af toldkontingenter for danske landbrugsvarer. For visse

en selvstændig toldrevision, ved hvilken man samtidig ville kunne undgå de ulemper for dansk erhvervsliv, der er knyttet til den nordiske tarif (visse omkostningsforhøjende toldsatser for halvfabrikata m.v., i hvilke de andre lande har en produktionsinteresse).

Man når altså til den konklusion, at den nordiske markedsplan kun har en mulighed for at blive gennemført i tilfælde af, at planerne om det "lille" frihandelsområde opgives.

6. Grundsynspunkterne for Danmarks stillingtagen under forhandlingerne om de europæiske markedsplaner.

a) Den multilaterale associeringsmetode.

Det danske hovedmål under de hidtidige drøftelser om de europæiske markedsplaner har været tilvejebringelsen af en multilateral ordning, omfattende såvel de Seks, England som de nordiske lande, og som i videst muligt omfang sikrede Danmark mod diskrimination på vore hovedmarkeder. I mangel af en sådan multilateral løsning ville Danmark kunne komme i en vanskelig situation, idet Danmark ved tilslutning til en markedsdannelse, der ikke omfattede alle vore hovedmarkeder, ville blive tvunget til at diskriminere mod de øvrige handelspartnere, hvad der, eventuelt under en handelskrig, ville kunne medføre konsekvenser for den danske eksport til disse markeder. Årsagen til, at Danmarks stilling i så henseende er særlig vanskelig, ligger i, at den danske landbrugseksport i særlig grad er følsom over for handelspolitisk forskelsbehandling.

Dette hensyn, der begrundes, at man fra dansk side ^{toldsat} gør, hvad muligt er, for at fremme chancerne for en genoptagelse af forhandlingerne om en multilateral økonomisk ordning i Europa - og omvendt undlader ethvert skridt, der kan forringe disse chancer - tilsiger samtidig, at man fra dansk side så vidt muligt afholder sig fra at binde sig definitivt til den ene af parterne, sålænge der består nogen

varer, først og fremmest bacon, vil sådanne toldindrømmelser formentlig kunne gives uden principielle konsekvenser for Commonwealth-præferencesystemet. Over for de øvrige deltagerlande i frihandelsområdet vil det formentlig være muligt at opnå ordninger af samme karakter som den nordiske landbrugsordning.

5. Forholdet mellem den nordiske toldunion og et "lille" frihandelsområde.

Selvom det teoretisk er muligt at forene en nordisk toldunion med et "lille" frihandelsområde, må det anses for givet, at de nordiske landes deltagelse i et ydre frihandelsområde vil medføre, at den nordiske markedsplan må opgives. Grunden hertil er i første række, at overgangsperioden for frihandelsområdet formentlig vil blive så kort, at der næppe vil være så betydelige fordele knyttet til iværksættelsen af den hurtigere afvikling af tolden inden for den nordiske plan, at de vil opveje de meget betydelige ulemper ved at skulle administrere to forskellige afviklingssystemer på samme tid. Det må også anses for usandsynligt, at de øvrige deltagere i det "lille" frihandelsområde vil acceptere, at de nordiske lande afvikler deres indbyrdes handelsskranker i et hurtigere tempo end det, der gælder for frihandelsområdet og derved i en overgangsperiode diskriminerer mod de øvrige deltagere i dette.

Virkningerne af iværksættelsen af de nordiske samarbejdsplaner vil under disse omstændigheder alene være knyttet til tilvejebringelsen af den fælles ydre toldtarif samt iværksættelsen af produktionssamarbejdet, oprettelsen af den nordiske investeringsbank m.v. Det må anses for ^{usandsynligt} ~~uadelukket~~, at en således beskåret nordisk plan vil have tilstrækkelig tiltrækningskraft. Hvad angår den danske stilling til under sådanne omstændigheder at indføre den nordiske fallestarif bemærkes, at de fordele, denne ville indebære, vil kunne opnås gennem

risiko for, at et sådant skridt vil kunne fremkalde foranstaltninger mod dansk eksport til andre markeder. Situationen vil dog kunne udvikle sig på en sådan måde, at det vil fremstå som et mindre onde at skulle akceptere en vis risiko i så henseende fremfor at skulle stå uden for markedsdannelserne og herved udsætte sig for tab af markeder.

b) Den bilaterale associeringsmetode.

Vedrørende muligheden for gennem en bilateral associeringsordning med de Seks at sikre Danmarks eksportinteresser er det ikke muligt på indeværende tidspunkt at danne sig et sikkert indtryk. Det kan formentlig påregnes, at kommissionen ville strække sig vidt for at nå til en sådan ordning (der ikke behøver at godkendes af de seks landes parlamenter); men forholdet til GATT synes at gøre det nødvendigt at give en sådan ordning karakter af et frihandelsområde eller en toldunion for at skabe hjemmel for en fjernelse af told og kvantitative restriktioner mellem Danmark og CEE. Herved ville man ifølge sagens natur komme til at diskriminere mod alle vore andre handelspartnere, inklusive deltagerne i et eventuelt ydre frihandelsområde. Et forsøg på at løse dette diskriminationsproblem, f.eks. gennem indrømmelse af toldkontingenter til vore øvrige handelspartnere, må påregnes at støde på uovervindelige hindringer både i GATT og hos de Seks. Hvad angår det reale indhold af en bilateral associeringsordning med CEE må det ventes, at de Seks vil rejse krav om en ret vidtgående harmonisering af toldsatserne som vilkår for afviklingen af told og kvantitative restriktioner. Som betingelse for at opnå ikke-diskrimination for vor landbrugseksport vil de Seks formentlig kræve harmonisering af den danske landbrugspolitik med de Seks' fælles landbrugspolitik, herunder anvendelse af den kommende fælles kornpris; da kravet om en sådan harmonisering vil stille Danmark over for vanskeligt acceptable konsekvenser, herunder en betydelig forhøjelse

af levnedsmiddelpriserne samt på længere sigt en forhøjelse af landbrugets omkostningsniveau til skade for eksporten til England og andre lande uden for de Seks), kan det næppe forventes, at de indrømmelser, Danmark vil kunne opnå på landbrugsområdet, vil overstige visse toldkontingenter for vor eksport til de Seks' markeder.

7. Danmarks stilling til en nordisk toldunion.

En dansk deltagelse i en nordisk toldunion vil udelukke en senere dansk tilslutning til Rom-unionen og kan derfor siges i et vist omfang at præjudicere Danmarks stilling til de europæiske markedsplaner. Betragtningen er dog i hovedsagen af formel natur, hvis man går ud fra, at en egentlig tilslutning næppe under nogen omstændigheder ville kunne komme på tale. Uanset dette må det dog erkendes, at det forhold, at man på forhånd erklærer at ville se bort fra at søge optagelse som medlem af unionen, vil bevirke en vis svækkelse i forhandlingspositionen, såfremt forudsætningerne for at tilvejebringe en nærmere handelspolitisk tilknytning til de Seks i form af en associeringsordning senere måtte indtræde.

Det kan næppe forventes, at en dansk deltagelse i en nordisk toldunion på indeværende tidspunkt ville give anledning til handelspolitiske modforanstaltninger fra de Seks' eller fra britisk side af den art, som muligvis kunne befrygtes fra henholdsvis de Seks' eller engelsk side, såfremt Danmark i nær fremtid deltog i et ydre "lille" frihandelsområde, vendt mod de Seks, eller søgte en nærmere bilateral tilknytning til de Seks. En forudsætning herfor er dog naturligvis, at den eventuelle nordiske toldunion indtil videre forholdt sig neutralt mellem de to grupper. I så fald måtte det forventes, at begge parter, for ikke at støde den nordiske blok fra sig, ville være interesseret i at give den en "god" behandling i handelspolitisk henseende.

Det må også erindres, at den forskelsbehandling, tredielande ville blive udsat for på de nordiske markeder, ville være af relativ beskeden omfang, bl.a. som følge af den nordiske toldtarifs moderate højde.

Dannelsen af en "neutral" nordisk blok, der ville forudsætte en ændring i Norges og Sveriges hidtidige holdning, ville formentlig have en gunstig virkning på mulighederne for en genoptagelse af forhandlingerne om en multilateral ordning. Den nordiske toldunions gennemførelse ville betyde, at planerne om et "lille" frihandelsområde indtil videre ville miste deres aktualitet, og den nordiske blok skulle kunne spille en betydelig rolle som mægler.

De økonomiske fordele for Danmark ved en nordisk toldunion ville i første række være knyttet til de forøgede afsætningsmuligheder, som et sådant marked ville kunne give den danske industri. Visse fordele vil muligvis også kunne opnås for landbruget. Såfremt alternativet til deltagelse i det nordiske marked vil være, at Danmark indtil videre må holde sig uden for markedsdannelserne, vil et nordisk marked i en sådan påtvungen overgangsperiode kunne give dansk erhvervsliv en vis compensation og samtidig forberede det på de hårdere konkurrencevilkår, som må forventes, såfremt Norden senere måtte blive tilsluttet en mere omfattende europæisk markedsdannelse.

Dernæst må den styrkelse af den handelspolitiske stilling, som en dansk deltagelse i en nordisk toldunion vil medføre, tages i betragtning. De nordiske lande vil tilsammen udgøre en blok med betydelig handelspolitisk styrke, som i det omfang, den ville kunne anvendes til forsvar af danske handelspolitiske interesser, ville være af værdi.

En dansk tilslutning til en nordisk toldunion vil utvivlsomt medføre en vis begrænsning i landets handelspolitiske frihed. Det må herved tages i betragtning, at de tre nordiske landes handelspolitiske

interesser kun delvis er sammenfaldende. Sverige og Norge eksporterer i højere grad råvarer til de Seks og er derfor mindre sårbare over for tolldiskrimination og følgerne af en handelspolitisk konflikt. De to lande er i deres handelspolitiske orientering i højere grad end Danmark indstillet på en "styrkens" politik over for de Seks. Den begrænsning af Danmarks handelspolitiske selvstændighed, som ville blive følgen af deltagelse i en nordisk toldunion, kunne derfor, selvom man tager den principielt styrkede forhandlingsposition i betragtning, mindske Danmarks muligheder for under en senere fase - hvor f.eks. en britisk bilateral aftale eller forståelse med de Seks måtte gøre også en nordisk tilknytning til disse mulig og ønskelig - at opnå en tilfredsstillende ordning for den danske eksport sydpå. Det er vel tænkeligt, at Danmark i en sådan situation ville være rede til at strække sig videre end de øvrige nordiske lande med hensyn til at akceptere de Seks' betingelser for opnåelse af ikke-diskrimination. Den samme situation vil kunne indtræde, såfremt der tilvejebringes enighed om en vis multilateral europæisk ordning, som kun delvis afskaffer diskriminationen, men som ikke udelukker supplerende bilaterale arrangementer mellem de Seks og andre europæiske lande.

Ved overvejelserne af Danmarks stilling til de nordiske planer bør dog også ikke-økonomiske faktorer indtage en fremtrædende plads. Desuden kommer taktiske hensyn ind i billedet. De norske og svenske embedsmænd har under de indledende drøftelser givet udtryk for den opfattelse, at en nordisk toldunion og et "lille" frihandelsområde ikke var uforenelige. Under de seneste drøftelser synes de dog at erkende, at de nordiske lande, hvis de var medlem af et "lille" frihandelsområde, næppe ville være i stand til indbyrdes at afvikle told og kvantitative restriktioner hurtigere end over for de andre medlemmer af området, således at der ville blive tale om et

Valg mellem de to markedsformer. Som indstillingen er i Norge og Sverige kan udviklingen hurtigt føre til en situation, hvor de to lande vil være utilbøjelige til at opgive tanken om et ydre frihandelsområde til fordel for en nordisk toldunion. Såvel saglige som taktiske hensyn taler derfor for, at det på de forestående nordiske møder tilkendes, at dansk tilslutning til en nordisk toldunion forudsætter, at denne indtil videre indtager en handelspolitisk mæglende stilling mellem Storbritannien og CEE.

8. Danmarks stilling under de senere forhandlinger.

En principiel stillingtagen til det "lille" frihandelsområde synes man fra svensk og britisk side at ville tilstræbe snarest muligt, eventuelt i løbet af juni måned, således at en traktat i givet fald kunne være ratificeret inden nytår og træde i kraft 1. juli 1960.

Uanset hvilken holdning man fra dansk side indtager under de forestående nordiske drøftelser, forekommer det på baggrund af en realistiske bedømmelse af den norske og svenske indstilling at være en nærliggende mulighed, at resultatet vil blive enten en udsættelse af afgørelsen om det nordiske, indtil der foreligger klarhed over, hvorvidt planerne om et "lille" frihandelsområde vil blive realiseret, eller en definitiv opgivelse af de nordiske planer. Med hensyn til den første mulighed bør det dog formentlig under forhandlingerne gøres klart, at mulighederne for en positiv dansk stillingtagen til en nordisk toldunion vil være ringere på et senere tidspunkt, nemlig såfremt Danmark gennemfører en autonom national toldrevision; dennes gennemførelse ville kunne svække den danske industris interesse i de nordiske planer, som middel til en toldjustering.

Såfremt forhandlingerne i sommerens løb viser, at der ikke mellem de Seks kan opnås enighed om et positivt oplæg til nye for-

handlinger om en bred europæisk løsning, og der mellem landene uden for fællesmarkedet opnås principiel enighed om oprettelse af et "lille" frihandelsområde - uanset om Danmark er indstillet på at deltage i dette - vil Danmark have valget mellem følgende løsninger:

- a. Deltagelse i det "lille" frihandelsområde.
- b. At søge opnået en associeringsaftale med de Seks, jfr. ovenfor under 6.b.
- c. At holde sig uden for markedsdannelserne indtil videre.

Det er ikke muligt på indeværende tidspunkt at tage stilling til, hvilken af ovennævnte løsninger Danmark i en sådan situation bør vælge. Blandt de faktorer, der vil være afgørende for valget, er i første række følgende:

- (i) De fordele, Danmark vil kunne opnå for sin eksport ved en tilslutning til en af de to markedsdannelser. Det bemærkes i denne forbindelse, at medens Rom-unionen aftager 23% af den danske industrieksport og 39% af den danske landbrugseksport, er de tilsvarende tal for det "lille" frihandelsområdes vedkommende 34% og 49%. En vurdering kan dog ikke foretages, før der foreligger større klarhed over, hvilke indrømmelser Danmark vil kunne opnå for sin landbrugseksport inden for et "lille" frihandelsområde.
- (ii) Den konkurrence, dansk industri vil blive udsat for på hjemmemarkedet ved en deltagelse i markedsdannelserne. I almindelighed er konkurrencen fra den tyske industri mere frygtet end konkurrencen fra den britiske industri. På den anden side vil overgangsperioden ved en associering med de Seks formentlig være længere end overgangsperioden i det "lille" frihandelsområde.
- (iii) Konsekvenserne for den danske eksport til den af markedsdannelserne, Danmark ikke tilknyttedes. Den danske industrieksport til

fællesmarkedet - ialt 23% af den samlede industrieksport - vil næppe blive udsat for en meget følelig diskrimination før efter udgangen af 1961, hvor den første tilpasning til den ydre fællestarif vil finde sted. På hovedmarkedet, Tyskland, vil der i denne periode ikke finde forskelsbehandling sted af betydning. Diskriminationen mod dansk industrieksport til det "lille" frihandelsområde - ialt 34% af den samlede industrieksport - vil derimod blive følelig på et tidligere tidspunkt (20% tolldiskrimination fra 1. juli 1960).

En bedømmelse af konsekvenserne for dansk landbrugseksport til det markedsområde, Danmark ikke tilslutter sig, er vanskeligere, idet spørgsmålet om eventuelle handelspolitiske modforanstaltninger her spiller en rolle. En vurdering er her vanskelig at foretage, bl.a. fordi der foruden den "uvilkårlige" forskelsbehandling - den der følger af de forskellige markedsdannelsers generelle regler vedrørende afviklingen af told og importkontingenter - kan blive tale om på den ene side afbødende foranstaltninger af samme art som Bruxelles-beslutningen af december 1958, på den anden side om en "vilkårlig" yderligere diskrimination som følge af en almindelig skærpelse af forholdet mellem de to markedsdannelser. Den sidstnævnte faktor, de vilkårlige modforholdsregler, der kan omfatte OEEC-liberaliseringens sammenbrud, er det ifølge sagens natur ikke muligt at skønne over.

Såfremt Danmark afslutter en associeringsaftale med de Seks, rejser der sig spørgsmålet om, hvilket skridt England vil tage mod dansk landbrugseksport. Hvis den nuværende liberalisering af importen opretholdes, og England fortsat vil respektere sine GATT-forpligtelser, kan der næppe i det kortere løb blive tale om alvorlige konsekvenser for dansk landbrugseksport. I det noget længere løb vil England dog til skade for afsætningen af danske levnedsmidler kunne

forøge importen fra bl.a. Østlandene. Det må antages, at Danmark i tilfælde af en associering med de Seks i løbet af overgangsperioden måtte foretage betydelige toldforhøjelser, som ville ramme den britiske eksport af industrivarer, og det kunne næppe undgås, at dette fik konsekvenser for den danske levnedsmiddeleksport til England. I de første 2-3 år kan disse konsekvenser dog næppe blive alvorlige, med mindre England foretager en deliberalisering af levnedsmiddelimporten.

Omvendt kan det medføre konsekvenser for den danske landbrugs-eksport til de Seks, såfremt Danmark tilslutter sig det "lille" frihandelsområde. Da Danmark inden for dette kan bibeholde sine toldsatser uændrede, vil den diskrimination, de Seks' eksport vil blive udsat for på det danske marked, blive af mere beskedent omfang, i hvert fald i de første år. Afgørende vil formentlig være, hvilken handelspolitisk indstilling, fællesmarkedets lande - især Tyskland - vil indtage over for det ydre frihandelsområde. De få foreløbige udtalelser tyder på, at såvel Tyskland som Holland ville betragte dannelsen af et "lille" frihandelsområde som uønskelig, medens kommissionen og franske kredse synes uberørt af dette perspektiv. En sådan tysk reaktion udelukker ikke, at man fra tysk side vil se med nogen forståelse på, at Danmark ser sig nødsaget til at deltage i en sådan markedsdannelse, hvis den alligevel etableres.

(iv) Ved afgørelsen af valget mellem de tre muligheder bør der lægges vægt på den indflydelse, Danmarks valg vil have på mulighederne for på et senere tidspunkt at opnå en tilfredsstillende multilateral europæisk ordning. En af de sandsynlige virkninger af en dansk associering med de Seks ville være en styrkelse af de kræfter inden for fællesskabet, som ønsker at se tiden an og foretrække bilaterale

arrangementer fremfor en multilateral ordning. Danmark ville ud fra dette synspunkt ved at tage et sådant skridt modarbejde sine egne langtidssinteresser.

(v) Det vil ikke i længden være en holdbar løsning, at Danmark holder sig uden for markedsdannelserne. Der ville i så fald blive diskrimineret mod over 50% af dansk industrieksport samt mod en trediedel af dansk landbrugseksport (da Danmark stort set ikke har konkurrenter på landbrugsområdet blandt landene i det "lille" frihandelsområde, er det kun på de Seks' markeder, dansk landbrugseksport i denne situation ville blive udsat for diskrimination). En sådan løsning vil derfor næppe være forsvarlig, undtagen i en kort periode, og kun i en situation, hvor en begrundet frygt for, at der vil opstå handelskrigslignende forhold mellem de to markedsdannelser, gør en dansk handelspolitisk neutralitet påkrævet.

Den variant af denne tanke, at Danmark kunne holde sig uden for begge markedsdannelser og opnå ikke-diskriminatorisk adgang til begge ved på foreløbigt grundlag mod gensidighed at afvikle sine egne handelsskranker mod begge grupper, må udelukkes på grund af såvel GATT som de to gruppers utvivlsomme afvisning.

---- o ----

De i dette notat anførte betragtninger fører til, at en dansk tilslutning til en nordisk toldunion bør knyttes til den forudsætning, at denne indtil videre indtager en handelspolitisk neutral eller formidlerde stilling. Det er på indeværende tidspunkt ikke muligt at træffe en afgørelse om den holdning, Danmark bør indtage, hvis en nordisk plan ikke kan gennemføres, og spørgsmålet om dannelsen af et "lille" frihandelsområde bliver aktuelt. Så afgørende faktorer, som hvilken stilling landbruget vil få i et ydre frihandelsområde, samt hvilken handelspolitisk holdning Tyskland vil indtage over for Danmark, såfremt Danmark

deltager i dette, er ikke bekendte. Det synes utvivlsomt, at man må være interesseret i fortsat at deltage i drøftelserne om det "lille" fri-handelsområde med henblik på at søge opnået, at dette får en sådan udformning, at det i givet fald vil være acceptabelt for Danmark.

Rigsarkivet

Skrivelse fra Skak-Nielsen til Dahlgaard vedrørende De Seks, den 2. april 1959

Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140

København, den 2. april 1959.

Kære Dahlgaard,

Tak for dit brev vedrørende kornprisproblemet.

Selv om afstanden mellem vore synspunkter næppe længere er så stor, er jeg dog stadig af den opfattelse, at min analyse er rigtig på de afgørende områder, omend jeg erkender, at den på nogle punkter kan suppleres og udbygges. Lad mig indledningsvis tage dine fem argumenter eet for eet.

Ad arg. 1: Jeg er enig i, at vi, såfremt vi blev medlem af unionen, i teorien ville kunne blokere etableringen af en fælles landbrugspolitik. Du vil dog formentlig erkende, at det ikke ville kunne lade sig gøre i praksis. Og er vi kun associeret unionen, har vi jo ingen medbestemmelsesret ved fastlæggelsen af kornprisen. Jeg tror, at det både vil være det klogeste og det mest redelige, at man på forhånd gør sig klart, om man kan akceptere deres landbrugspolitik, eller man må søge en undtagelsesstilling.

Ad arg. 2: Jeg er enig med dig i, at modstykket til den fælles kornpris efter Rom-traktaten er en gradvis tilvejebringelse af friere samhandelsvilkår for de forædlede produkter, samt tilvejebringelse af en slags "frit reguleret" kornmarked.

Hvad samhandelen med de forædlede produkter angår, indeholder Rom-traktaten dog som bekendt ikke noget løfte om fuldstændig frihed, jfr. bestemmelserne om den mulige

Hr. ambassaderåd Tyge Dahlgaard, *Raf*

OEBC-delegationen

i

P a r i s.

F G Å E T

2 APR. 59

900

anvendelse af minimumsprissystemet efter overgangsperiodens afslutning, hvor den fælles landbrugspolitik jo i hvert fald forudsættes at være etableret.

Jeg tror heller ikke, man bør overvurdere mulighederne for salg af korn til forhøjede priser inden for Fællesmarkedet. Med hensyn til perioden indtil den fælles kornpris er endelig etableret, beror sådanne muligheder som bekendt på afslutningen af langtidsaftaler, og sådanne skal for så vidt angår kvanta tage udgangspunkt i de traditionelle leverancer. Det er altså begrænset, hvad Danmark her kan opnå. Formentlig stiller sagen sig bedre, efter at den fælles kornpris er etableret. Men hvor stort et behov for kornimport har landene så? Alle sagkyndige synes jo at mene, at Fællesmarkedet vil blive selvforsynende med korn i løbet af relativ få år. Og hvem skal så betale de for salget på verdensmarkedet nødvendige tilskud? Det står der ikke noget om i Rom-traktaten. Vil de øvrige lande ikke være tilbøjelige til at argumentere over for Danmark efter samme linier som de, hvorefter der argumenteres over for Belgien i den standende kulstrid?

Ad arg. 3: Det er klart, at vort udbud på det britiske marked i et vist omfang er prisbestemmende. Jeg tror dog ikke, man skal overvurdere vor monopolstilling - navnlig ikke i det lange løb, der her er på tale. Der er andre lande end Polen, der kan forøge deres udbud, hvis prisrelationen bacon/korn forøges. Canada kan optræde på markedet igen.

Ad arg. 4: Jeg er enig i, at tilvejebringelsen af den fælles kornpris vil strække sig over flere år, men kan ikke se, at dette ændrer argumentationens værdi. Det kan vel anføres for alle forventede virkninger af en tilslutning til de Seks, at de vil vise sig gradvis. Jeg tror iøvrigt, at Tyskland vil gøre såvel den videre toldafvikling som eventuelle skridt

med hensyn til afvikling af de kvantitative restriktioner afhængige af, at der parallelt hermed sker tilpasninger til en fælles kornpris.

Ad arg. 5: Det er rigtigt, at Holland også vil blive udsat for virkningerne af den højere kornpris. Det er vel ikke mindst derfor, at Holland gerne ser, at vi kommer i samme båd som de. Men mon hollenderne ikke har større muligheder for at inddrage en sådan grundrentestigning i statskassen (gennem en formindskelse af statssubsidierne) end vi? De har et fast etableret system med rentabilitetsberegninger som grundlag for fastsættelsen af de garanterede priser, og det hollandske landbrugs politiske styrke er formentlig mindre end det danske landbrugs.

Det, jeg i første række har ønsket at fremhæve, er, at vi ikke skal vente at få fordelene af Rom-traktatens handelspolitiske regler på landbrugsområdet uden at tage ulemperne, og det er i første række den fælles kornpris. Det skal hollenderne nok forhindre. Jeg er derfor tilbøjelig til at sætte et stort spørgsmålstegn ved din formodning om, at "der må givet være gode muligheder for en løsning, der ikke indebærer nogen væsentlig forhøjelse af vort kornpriseniveau", hvis du ved "løsning" forstår en løsning, der sikrer os "ligestilling" med Holland.

Dernæst er jeg af den opfattelse, at det vil være særdeles ulykkeligt for dansk økonomi, såfremt vi skal forhøje vor kornpris til de Seks' niveau. Da jeg endvidere nærer tvivl om, hvor store fordele, Holland i realiteten vil opnå for sin landbrugseksport gennem Rom-traktatens bestemmelser, tror jeg, at vi, hvis vi må søge en associering, vil stå os ved at opnå en særstilling, selv om det medfører, at vi ikke

formelt kan forlange "ligestilling" med Holland, men må nøjes med en stilling som den på notatets sidste side skitserede. Til grund for denne vurdering ligger også en tiltro til, at tyskerne i praksis vil være indstillet på at give os tilnærmelsesvis ligestilling, selv om vi ikke formelt vil kunne kræve en sådan.

Så jeg føler mig faktisk ikke ramt, når du formoder, at vi har levet os for langt ind i den Kirkegård'ske ægteskabs filosofi. Jeg vil ikke afvise, at en vis form for løsere forbindelse kan vise sig nødvendig. Men ægteskab tror jeg ikke på !

De bedste hilsener
din hengivne

Skak-Wielsen

Rigsarkivet

Vilkårene for en eventuel associering med de seks af Skak-Nielsen, 1959

Udenrigsministeriet, Gruppeordnede sager, pk. 17140

Vilkårene for en eventuel associering med de Seks.

I. Grundlaget for eventuelle forhandlinger.

Rom-traktatens art. 238 fastsætter, at Fællesskabet med et tredieland, en sammenslutning af stater eller en international organisation kan indgå aftaler, gennem hvilke der skabes "en associering, som er karakteriseret ved gensidige rettigheder og forpligtelser, fælles optræden og særlige fremgangsmåder". Aftalerne indgås af Rådet, hvis beslutning skal træffes med enstemmighed, efter at den har rådført sig med Forsamlingen. Ratifikation i medlemsstaterne er kun påkrævet, såfremt aftalen nødvendiggør ændringer i Rom-traktaten.

Kommissionen har ved flere lejligheder ladet forstå, at den tillægger bestemmelserne om associering større praktisk betydning end tiltrædelsesbestemmelsen i art. 237. I det for nylig til de seks regeringer afgivne memorandum vedrørende oprettelse af en Europæisk Økonomisk Sammenslutning henleder Kommissionen til alut opmærksomheden på den adgang udenforstående lande har til at tiltræde Fællesskabet eller opnå en bilateral associering, og fordelene ved associeringsformen understreges her stærkt. Navnlig fremhæves, at den bilaterale associering muliggør, at hensyn tages til det pågældende lands særlige forhold, at det associerede land ikke påtager sig politiske forpligtelser, og at associeringsaftalen næppe vil kræve ratifikation i de seks medlemslande.

Der er næppe tvivl om, at Kommissionen ville hilse med glæde, at et eller flere udenforstående europæiske lande søgte en bilateral associering med Fællesskabet. Dette ville styrke de Seks' stilling under fremtidige forhandlinger om en multilateral associeringsaftale og splitte en eventuel front imod de Seks. De associerede lande vill ikke få mulighed for at påvirke samarbejdet inden for de Seks, og

Fællesskabets ledende stilling ville ikke blive anfægtet. Der er næppe tvivl om, at Kommissionen i realiteten foretrækker en langtidsløsning gennem bilaterale associeringsaftaler fremfor en multilateral ordning, inden for hvilken der altid ville bestå en risiko for, at de Seks' indflydelse ville blive reduceret, eller for at udenforstående lande med held ville kunne spille på modsætningsforhold inden for de Seks.

Kommissionen ville derfor formentlig i tilfælde af, at Danmark søgte en bilateral associering, for sit vedkommende gå ind for en inødekommelse af rimelige danske ønsker i forbindelse med udformningen af associeringsaftalen. Den position, som Kommissionen - og de Seks - har indtaget under forhandlingerne om frihandelsområdet, vil dog sætte en grænse for hvor stor en inødekommelse, der vil kunne vises Danmark. De Seks vil således vanskeligt kunne slå af på de principielle krav om en vis toldharmonisering m.v. som forudsætning for en afvikling af skrankerne for samhåndelen. For de Seks - og Kommissionen - må det synspunkt også spille en væsentlig rolle, at en eventuel aftale med Danmark vil få precedens-virkning. De kan ikke tilbyde Danmark en stilling, der er gunstigere end den, de er indstillet på at give andre lande. Man kan derfor højest vente "generositet" i specifikke danske spørgsmål, for hvis løsning precedens-synspunktet ingen rolle spiller.

Ved vurderingen af forhandlingsituationen må hensyn imidlertid også tages til de enkelte fællesmarkedslandes forventede holdning. Art. 238 fastslår udtrykkeligt, at det er Rådet, der indgår associeringsaftaler, og Kommissionen skal - i modsætning til, hvad der er tilfældet, hvor der er tale om opdagelse af nye medlemmer - ikke engang høres, for en associeringsaftale indgås. Selv om Kommissionen i praksis utvivlsomt vil få betydelig indflydelse på formuleringen af de Seks' standpunkt under eventuelle forhandlinger, beror kompetancen hos Rådet, d.v.s. de Seks medlemslandes regeringer.

Disse indstilling til en eventuel bilateral associeringsaftale med Danmark er derfor af største betydning for en vurdering af forhandlingspositionen.

Det er vanskeligt at forudsige, hvorledes de seks regerings indstilling vil være. Meget vil afhænge af, hvorledes situationen vil udvikle sig i de kommende måneder. Selv om ingen af landene vil modsætte sig, at der afsluttes en associeringsaftale med Danmark - dette kan de vanskeligt gøre, da de jo alle har et medansvar for, at de multilaterale forhandlinger er strandet indtil videre - er der dog ingen grund til at formode, at de alle ligesom Kommissionen vil se med glæde på en eventuel dansk anmodning om forhandlinger om en associering. De liberalt indstillede lande, Benelux og Tyskland, som foretrækker en multilateral ordning, vil formentlig være betænkelige ved en udvikling, som i sig selv formindsker chancerne for at få en multilateral ordning.

Det kunne heroverfor anføres, at vide kredse i Holland - og dette gælder både de liberale regeringskredse og landbrugskredsene - som bekendt har givet udtryk for, at de gerne så en dansk tiltræden af Romunionen. Dette behøver dog ikke at betyde, at de samme kredse også ville hilse en dansk associering med Fællesskabet med glæde. Når Holland antagelig ville stille sig positivt til en dansk tiltræden af Romunionen, skyldes det formentlig dels, at dette ville styrke de liberale kræfter inden for Fællesskabet, dels at man i hollandske landbrugskredse erkender, at det er begrænset, hvilke fordele Holland kan opnå på landbrugsområdet som medlem af Romunionen, og at man frygter den svækkelse af Hollands konkurrenceevne på verdensmarkedet i forhold til Danmark, som ville blive resultatet, såfremt Danmark forbliver uden for Fællesskabet. Disse bevggrunde gør sig ikke gældende ved en eventuel dansk associering med Fællesskabet. Denne vil ikke styrke de liberale kræfter inden for Fællesskabet, idet Danmark ikke vil få medindflydelse på udformningen af

Fællesskabets politik. Tvertimod vil de mere restriktive kræfter inden for de Seks anse Danmarks skridt som et bevis på, at den af dem førte politik er den rigtige. Hvad specielt landbrugsområdet angår, vil Danmark som nærmere omtalt nedenfor formentlig søge opnå en ordning, som fritager Danmark for at antage de Seks' fælles landbrugspolitik (d.v.s. først og fremmest den fælles kornpris). Danmark kan derfor ikke få medindflydelse på udformningen af den fælles landbrugspolitik, men vil samtidig forblive i en konkurrencemæssig gunstig stilling i forhold til Hollands.

Konklusionen af ovenstående bliver, at man må forvente, at selv om ingen af fællesmarkedslændene vil modsætte sig, at Danmark opnår en associeringsaftale, vil specielt Holland under eventuelle forhandlinger om denne nøje påse, at Danmark ikke opnår for gunstig en stilling. Dette gælder såvel landbrugsområdet, hvor Holland må forventes at ville insistere på en præferencestilling til gengæld for de større forpligtelser, Holland påtager sig, som industriområdet, hvor Holland må forventes i hvert fald at ville modsætte sig eventuelle danske ønsker om en særlig gunstig stilling på toldområdet, hvad enten det drejer sig om adgang til toldfri import af råvarer eller halvfabrikata eller indrømmelser af toldkontingenter for britiske eller skandinaviske industrivarer. Da Holland kan udøve veto i Rådet, bør man derfor næppe overvurdere mulighederne for at opnå en fra et dansk synspunkt fordelagtig associeringsaftale.

II. Associeringsaftalens indhold.

Formålet med at indgå associeringsaftalen må være i videst muligt omfang at undgå diskrimination på de Seks' markeder. I det følgende skal gennemgås, på hvilke vilkår dette formål må formodes at kunne tilgodeses gennem en associeringsaftale, og hvorvidt det vil være muligt samtidig at tilgodesse en række særlige danske ønsker begrundet i danske politisk-økonomiske forhold.

1. Aftalens varighed.

Det kan forekomme ønskeligt, at aftalen fremtræder som en fore-

løbig aftale, afsluttet med det formål at bygge bro over den aftaleløse periode, indtil der forventes at være opnået enighed om en multilateral europæisk associering. Det kan derfor være i dansk interesse, at aftalen afsluttes for en begrænset periode på 3-4 år og indeholder en bestemmelse, hvorefter den efter dansk ønske kan bringes til ophør på et tidligere tidspunkt i tilfælde af, at der opnås enighed om en multilateral associeringsordning, i hvilken Danmark kan indtræde. Bestemmelsen bør formentlig udformes således, at aftalen i så fald kan bringes til ophør, med henblik på at parterne kan forhandle sig til rette om de ændringer i aftalen, som oprettelsen af associeringsområdet og Danmarks eventuelle deltagelse heri måtte nødvendiggøre. På forhånd må det formodes, at den bilaterale associeringsaftale vil give Danmark flere rettigheder end den multilaterale associeringsaftale, hvorfor Danmark næppe vil være interesseret i, at den bilaterale aftale bringes til ophør.

Medens der næppe vil være noget i vejen for at få indføjet en klausul, hvorefter aftalen kan bringes til ophør som ovenfor nærmere beskrevet, såfremt der opnås enighed om en europæisk økonomisk associering - det må dog antages, at de Seks vil kræve, at aftalen i så fald også skal være opsigelig fra de Seks' side - vil det næppe være muligt at begrænse aftalens løbetid til 3-4 år. En sådan bestemmelse ville være i strid med GATT's forbud mod indgåelse af preferenceaftaler.

Udover en sådan særlig opsigelsesklausul for det tilfælde, at der opnås enighed om en multilateral associeringsaftale, bør aftalen formentlig også indeholde en generel opsigelsesklausul. Af hensyn til GATT, må denne formuleres således, at parterne, i tilfælde af opsigelse, for så vidt angår told og kvantitative restriktioner vender tilbage til forholdene før associeringsaftalens indgåelse.

2. Vilkårene for opnåelse af ikke-diskrimination på de Seks' marked. Generelle bestemmelser og industriområdet.

Kommissionen har senest i sit memorandum om en Europæisk Økono-

nisk Associering redegjort for, hvilke vilkår, der efter dens opfattelse skal være opfyldt for at muliggøre en fuldstændig afvikling af told og kvantitative restriktioner. Kommissionen tager ikke her stilling til spørgsmålet om decalage; selv om de Seks, såfremt de i dag skulle opstille vilkårene for en multilateral associering, formentlig ville kræve en vis decalage, må det dog antages, at de Seks næppe over for Danmark vil insistere herpå. Den reelle begrundelse for kravet om decalage - ønsket om under alle omstændigheder at opretholde en vis forskelsbehandling for herved at styrke sammenholdet mellem de Seks - gør sig næppe fuldt ud gældende, hvor der er tale om en bilateral associering med Danmark.

På grundlag blandt andet af det i Kommissionens memorandum indeholdte, må det formodes, at de vigtigste af de Seks' vilkår for en gensidig afvikling af handelskrankerne vil være følgende.:

a. At der skabes sikkerhed mod forfalskning af konkurrencevilkårene som følge af forskelle i vore toldsatser eller landenes handelspolitik udadtil.

Kommissionen rejser i sit memorandum ikke noget absolut krav om en toldharmonisering men lader forstå, at den ser med stor skepsis på alternative til en toldharmonisering, oprindelsesregler, udligningsafgifter m.v. Man må gå ud fra, at de Seks vil stille krav om en ret vidtgående toldharmonisering, i hvert fald så vidt angår vigtigere råvarer og halvfabrikata. En gennemførelse af et system af udligningsafgifter vil næppe vise sig hensigtsmæssigt, dels fordi de Seks af præcedenshensyn vanskeligt vil kunne give Danmark en gunstig ordning, og det derfor formentlig vil være i dansk interesse i stedet at gå med til en vis toldharmonisering, dels fordi et system af udligningsafgifter vil være forbundet med store administrative ulemper. På visse områder vil Danmark formentlig kunne undgå en toldharmonisering. Dette gælder således tekstilområdet, hvor det afgørende krav formentlig vil være, at Danmark går

med til en koordinering af den ydre handelspolitik. Det er også muligt, at Danmark vil kunne undlade at foretage toldforhøjelser for visse varer, af hvilke der ikke finder nogen produktion sted i Danmark, såsom biler og traktorer. Formålet hermed vil være det handelspolitiske at undgå, at der i for høj grad diskrimineres mod import fra tredielande. Det er dog ingenlunde sikkert, at de Seks vil give afkald på den fordel, der ville ligge i høje danske toldsatser for sådanne varer.

Det spørgsmål kunne rejses, om det vil være muligt for Danmark i en associeringsaftale at opnå adgang til at oprette toldkontingenter for traditionel import af en række industrivarer fra tredielande, i første række England og de nordiske lande. Argumentet herfor skulle være, at der i realiteten er tale om et midlertidigt arrangement, der har sin væsentligste betydning i perioden, indtil der opnås enighed om en multilateral associeringsordning, og at Danmark derfor må have et rimeligt krav på at undgå unødige omkostninger i dets nuværende udenrigshandelsmønstre. Der vil kunne henvises til, at de Seks i Rom-traktaten har fastsat bestemmelser om indrømmelse af toldkontingenter til Tyskland for biler og til Italien og Benelux for kaffe.

Det kan dog ikke påregnes, at et ønske om indrømmelse af sådanne toldkontingenter vil kunne imødekommes. Da det må formodes, at det første skridt i Danmark i retning af den harmoniserede toldtarif først skal tages, samtidig med at de Seks foretager den første tilnærmelse til den fælles toldtarif, d.v.s. pr. 1. januar 1962, vil der ikke foreligge et væsentligt behov for at indrømme Danmark med dets lave toldsatser adgang til at oprette toldkontingenter, såfremt det antages, at der inden denne dato er opnået enighed om en multilateral associering. Og refererer det danske ønske om adgang til at indrømme tredielande toldkontingenter til perioden derefter, er forholdet det, at de Seks ikke vil kunne indrømme Danmark en sådan

adgang uden at indrømme lavtariflandene inden for de Seks de samme fordele. I modsat fald ville Danmark opnå en bedre position end Benelux og Tyskland, hvad der næppe vil være politisk acceptabelt for de pågældende lande. Et dansk ønske om adgang til at oprette toldkontingenter vil derfor utvivlsomt blive afvist med en henvisning til, at spørgsmålet må tages op til afgørelse, når en konkret situation, hvor nødvendigheden af et toldkontingent kan påvises, foreligger, og at Danmark vil kunne påregne at få adgang til at indrømme toldkontingenter i samme omfang, som Rådet og Kommissionen indrømmer Pallesskabets medlemslande adgang hertil (Rom-traktatens art. 25). Når der i Rom-traktaten på forhånd er indrømmet nogle medlemslande toldkontingenter for to varer (bananer og kaffe) hænger dette formentlig sammen med, at toldkontingenterne er nødvendige for at undgå uønskede pristigninger i importlandene og en for de pågældende under udviklede hveranderlande ødelæggende nedgang i eksporten.

b. Endvidere må konkurrencen ikke forfalder gennem konkurrencebegrænsende foranstaltninger. Ønsket herom, såvel som ønsket om en koordinering af konjunkturpolitikken kan formentlig imødekommes fra dansk side.

c. Det må forventes, at Italien ud fra principielle overvejelser vil insistere på en imødekomme af kravet om fri bevægelighed for arbejdskraften. Ligeledes må forventes krav om gennemførelse af fri erhvervsudøvelse. Selv om Danmark næppe ville modtage sig disse krav inden for rammerne af en multilateral associering, vil en accept være vanskeligere i en bilateral associeringsaftale. Som bekendt fortolkes Rom-traktatens bestemmelser om arbejdskraftens frie bevægelighed dog restriktivt, således at de kun skulle forpligte landene til at tillade immigration i det omfang, der er mangel på arbejdskraft.

d. Det må formodes, at Frankrig af principielle grunde vil insistere på, at Danmark akcepterer Rom-traktatens regler om ligestilling

for mænd og kvinder, ferie med løn og 40-timers arbejdsuge.

e. Såfremt Danmark ønsker ikke-diskrimination på de Seks over-
seiske områder, er prisen formentlig et bidrag til disse økonomiske
udvikling. Muligvis vil der i alle tilfælde blive fremsat krav om et
sådan bidrag.

Derimod er det ikke sikkert, at de Seks vil fremsætte krav om,
at Danmark som associeret land deltager i den europæiske bank eller
den europæiske sociale fondes virksomhed. En sådan deltagelse ville
nødvendiggøre ændringer i Rom-traktaten med tilhørende protokoller,
og de Seks har ej heller under frihandelsområdeforhandlingerne frem-
sat krav om, at andre lande skulle deltage i disse institutioners
virksomhed.

f. Et eventuelt dansk ønske om adgang til at afvikle importre-
striktionerne langsommere end efter Rom-traktatens regler (totalbe-
skyttelsessynspunktet) vil formentlig blive imødekommet. Der er
her et område, hvor de Seks kan vise imødekommenhed over for danske
ønsker, idet spørgsmålet ikke har præjudicerende virkning.

g. Det er et spørgsmål, hvortædes relationerne mellem Danmark
og Fællesskabet skal fastlægges i en eventuel bilateral associerings-
aftale. I en række tilfælde vil det ikke være muligt på forhånd at
fastlægge de gensidige forpligtelser og rettigheder i selve aftalen,
og det vil derfor være nødvendigt at overlade reguleringen af sådanne
forhold til fremtidige forhandlinger, der formentlig må føres inden
for et associeringsråd.

Fra dansk side må man kræve, at beslutninger i Rådet træffes
med enstemmighed, men man må være klar over, at et krav herom vil
afføde modkrav, som sikrer Fællesskabet muligheden for i passende
omfang at frigøre sig for sine forpligtelser over for Danmark, såfremt
Danmark ikke følger de forslag, der måtte blive fremsat fra de Seks'
side.

3. Landbrugets stilling.

De Seks' landbrugsordning er i så høj grad institutionelt bestemt

at Danmark kun vil kunne opnå fuldstændig ikke-diskrimination på de Seks' markeder ved at blive medlem af unionen.

Såfremt Danmark erklærer sig rede til at antage den fælles landbrugspolitik, som de Seks måtte blive enige om, ville det dog være vanskeligt for de Seks at afvise et dansk krav om, at der ikke diskrimineres mod Danmark på deres markeder.

./.

Af grunde, for hvilke der er gjort nærmere rede i vedlagte bilag, vil det dog være særdeles betænkeligt, om Danmark erklærer sig rede til at antage de Seks' landbrugspolitik, herunder den foregelse af kornprisen, som denne i første række må formodes at indebære. Det må derfor være en afgørende dansk interesse at søge opnået en sådan stilling i associeringsaftalen, at Danmark ikke forpligtes til at antage de Seks' kornpris. Som argument herfor vil kunne henvises til at det ej heller kan være i de Seks' interesse at gøre Danmark til et korneksporterende land og at forringe vor konkurrenceevne på tredielandsmarkederne.

Spørgsmålet er herefter, hvilken landbrugsordning Danmark kan opnå, såfremt der fra dansk side på dette punkt fremsættes krav om en særstilling.

Det man fra dansk side bør stille imod, er formentlig en ordning, hvorefter Danmark forpligter sig til at pålægge den danske eksport til de Seks sådanne afgifter, at den konkurrencemæssige fordel, som det danske landbrug besidder i kraft af de lavere foderpriser, elimineres, men hvorefter dansk eksport, bortset herfra, iøvrigt i handelspolitisk henseende sidestilles med hollandsk, navnlig for så vidt angår afviklingen af told og kvantitative restriktioner, anvendelse af minimumsprisystemet og afsluttelse af langtidsaftaler.

Det vil dog formentlig være urealistisk at antage, at et dansk forslag efter disse retningslinier vil blive akcepteret. Fra hollandsk side vil det kunne anføres, at Danmark ikke påtager sig de fulde forpligtelser efter Rom-traktaten og derfor heller ikke bør

nyde de fulde rettigheder. Argumentet har en vis styrke, eftersom foregelsen af kornprisen til det fælles niveau vil medføre en vis svækkelse af Hollands konkurrenceevne på tredielandsmarkederne.

Det er under disse omstændigheder formentlig mere realistisk at regne med, at det højeste Danmark vil kunne opnå, er en ordning i retning af det skandinaviske forslag til frihandelsrådets landbrugsordning, hvorved der ved indrømmelse af tådkontingenter m.v. gives Danmark en vis sikkerhed for opretholdelse af den nuværende eksport samt mulighed for en vis foregelse af denne i takt med forbrugstigningen. Man bør dog neppe regne med at kunne opnå håndfaste garantier. Det har Holland som bekendt end ikke opnået som medlem af unionen. Det væsentligste Danmark derfor vil kunne opnå på landbrugsområdet gennem en associeringsordning vil derfor formentlig være indrømmelse af visse toldkontingenter for den traditionelle eksport.

O.P.IV.C., den 18. marts 1959.

Skak-Nielsen

B I L A GRegle af konsekvenserne for dansk
økonomi af dansk landbrugs tilnæg-
ning til de Seks' landbrugspolitik.I. Romunionens fælles landbrugspolitik.

Forudsætningen for den afvikling af told og kvantitative restriktioner, Romunionen foreskriver for landbrugsvarer, er tilvejebringelsen af en fælles landbrugspolitik. Et afgørende element i denne er gennemførelsen af en fælles kornpris. Denne, som vil tilvejebringe nogenlunde ensartede priser i fællesmarkedet for de øvrige vegetabiliske afgrøder, er forudsætningen for tilvejebringelsen af den ensartethed i konkurrencevilkårene for de animalske levnedsmidler, som er nødvendig, for at landene kan akceptere en afvikling af handelsskrankerne for disse inden for Fællesskabet. Imidlertid fastsætter Rom-traktaten, at afviklingen af handelsskrankerne for landbrugsvarerne skal påbegyndes allerede et år efter traktatens ikrafttræden, d.v.s. før der er opnået enighed om den fælles landbrugspolitik, som er forudsætningen for denne afvikling af handelsskrankerne. Importlandene har derfor fået gennemført reglerne om, at importen vil kunne begrænses gennem anvendelse af minimumsprissystemer. Disses anvendelse er dog ikke begrænset til perioden, indtil den fælles landbrugspolitik er udformet. Man har altså ikke turdet give den frie konkurrence inden for den animalske produktion frit spil i det lange løb, selv efter at konkurrencevilkårene er harmoniserede. Det fremgår dog af Rom-traktatens bestemmelser, at man regner med, at der på længere sigt skulle være mulighed for at afskaffe eller mildne brugen af minimumsprissystemerne.

For tiden pågår drøftelser inden for de Seks om, på hvilket

niveau den fælles korapris bør ligge. Tendensen synes at gå i retning af en pris lidt under den tyske, som er ca. 60 kr./100 kg. for foderkorn. Højere priser vil muligvis blive tilladt inden for visse regioner, hvor produktionsbetingelserne er dårlige. Dette vil i så fald forudsætte subsidiering.

II. Konsekvenserne for Danmark af en foderkornpris på 55-60 kr./100 kg.

Må Danmark antage en foderkornpris på 55-60 kr. pr. 100 kg., må priserne på de øvrige vegetabiliske produkter stige omtrent tilsvarende. I modsat fald vil større arealer blive udlagt med korn. Da de animalske produkter, der ikke finder afsætning på de Seks' marked, sælges til verdensmarkedspriserne, vil denne del af den animalske produktion (først og fremmest produktionen af flæsk og smør) blive mindre lønende, og produktionen heraf falde.

Med den faldende animalske produktion vil behovet for vegetabiliske foderstoffer falde relativt hurtigt, og Danmark vil formentlig i løbet af kort tid gå over fra at være kornimporterende til at have et overskud af korn til eksport. I de senere år er det kun ca. 5% af foderforbruget, der er blevet dækket ved import.

Den højere kornpris kan kun gennemtvinges, ved at staten tilbyder opkøb til den garanterede pris. Den fremkomne overskudsproduktion vil derfor tilfalde staten, der må afsætte den til eksport med tab. Så længe fællesmarkedet ikke er blevet selvforæynende med korn skulle der dog være mulighed for afsætning der til den fælles kornpris. Heget sådant vil dog næppe være muligt, før efter overgangsperiodens slutning. (Danmark vil næppe kunne gøre krav på at få afsluttet langtidskontrakter om afsætning af foderkorn til Tyskland eller Holland til priser over verdensmarkedet, idet dette forudsætter, at der er tale om en traditionel eksport).

Konsekvensen af antagelsen af fællesmarkedets kornpris synes derfor at være, at Danmarks eksport af animalske fødevarer til England og andre markeder, hvor verdensmarkedsprisen opnås, vil

falde kraftigt, og at Danmark vil få et overskud af korn, som må eksporteres med tab; det danske landbrugs struktur vil blive ændret radikalt i retning af den, der herskede før omlægningen i 1870-80.

De højere landbrugspriser vil igen resultere i en indkomstoverskytning fra by til land; leveomkostningerne i byerne vil stige til skade for industriens konkurrenceevne. Landejendomspriserne vil stige, men efter at ejendommene er blevet omsat een gang, vil landbrugets rentabilitet ikke være bedre, end den er nu.

Over for ovenstående analyse kan anføres to - iøvrigt indbyrdes delvis modstridende - resonnementer.

a. Det kan anføres, at Danmark som medlem af Romunionen vil kunne benytte sig af den adgang, som et medlemsland i kraft af Romtraktatens art. 45 stk. 3 har til at importere korn til verdensmarkedsprisen, når kornet medgår til produktion af varer, der eksporteres til tredjelande.

Når Holland vil kunne udnytte denne adgang, skyldes det imidlertid, at Holland har en meget betydelig import af korn - ca. 60% af det samlede hollandske kornforbrug dækkes ved import. For tiden sælges dette importerede korn til de hollandske landmænd til priser noget over verdensmarkedet, og provenuet anvendes til delvis finansiering af de subsidier, der ydes eksporten. Såfremt Holland må forhøje kornprisen, vil dette provenu stige tilsvarende, og der vil kunne ydes større subsidier til eksport af den animalske produktion.

En tilsvarende indtægtskilde vil ikke fremkomme i Danmark, da kornimporten er relativ ubetydelig. Såfremt der ikke andetsteds fra skaffes midler til subsidiering af eksporten af den animalske produktion, vil eksporten som ovenfor vist gå ned, og den nuværende kornimport vil forsvinde og blive afløst af en overskudsproduktion.

b. Omvendt er det blevet anført, at det forhold, at Danmark

er nogenlunde selvforsynende med korn, må medføre, at kornprisen ikke kan være afgørende for Danmarks konkurrenceevne på verdensmarkedet. Argumentationen er formelt uangribelig, men tager ikke hensyn til visse politiske realiteter. Såfremt det var politisk muligt at inddrage de foregede indtjeningsmuligheder, som stigningen i priserne på de vegetabiliske afgrøder medfører for landbruget gennem en jordrenteskat, ville der ikke indtræde en stigning i ejendomspriserne, og provenuet af skatten ville kunne anvendes til finansieringen af den nødvendige subsidiering af eksporten af animalske levnedsmidler. Men kan en sådan skat ikke gennemføres - og politisk mulighed herfor vil næppe foreligge - må pengene til subsidieringen skaffes fra stateskatten, og der vil på længere sigt, når ejendommen er blevet omsat til højere priser, indtræde en stigning i landbrugets omkostningsniveau.

Kildehæfte - Danmarks vej ind i Fællesmarkedet

Dette er en kildesamling bestående af kilder fra kildepakken: Danmarks vej ind i Fællesmarkedet, der findes på Rigsarkivets hjemmeside: rigsarkivet.dk/udforsk

Kilderne diskuteres i filmen: Danmark, Europa og den økonomiske modernisering af arkivar og seniorforsker ved Rigsarkivet, Steen Andersen og Thorsten Borring Olesen, Professor, lic.phil., Aarhus Universitet. Filmene findes på Rigsarkivets hjemmeside.

1. udgave © Rigsarkivet 2022

Tekst: Rigsarkivet

Billeder: Rigsarkivet

Layout: Rigsarkivet

Rigsarkivet forbeholder sig ret til ændringer og tager forbehold for fejl.

Kommentarer til kildehæftet om Danmarks vej ind i Fællesmarkedet, sendes til: kilderne@sa.dk.

Flere muligheder med temaet Danmarks vej ind i Fællesmarkedet

Hvis du vil arbejde mere med Danmarks vej ind i Fællesmarkedet, har Rigsarkivet lavet følgende tilbud:

- Kildepakke om Danmarks vej ind i Fællesmarkedet: Indeholder centrale kilder fra forskellige arkivskabere inkl. tidslinje og liste over de vigtigste personer nævnt i dokumenterne.
- Filmserien om historien om Danmarks vej ind i Europa på Rigsarkivets hjemmeside.
- Kildehæfter med de dokumenter, der drøftes i filmserien: Danmarks vej ind i Fællesmarkedet.